

Asia: VN/7901/2024

Hallituksen esityksen muotoon laadittu työryhmämietintö kuolinpesän sähköistä asiointia koskevaksi lainsäädännöksi

1. Laki kuolinpesän palvelualustasta

Lausuntonne:

Juristiliitto pitää kannatettavana ehdotusta kuolinpesän palvelualusta toteuttamisesta. Kuolinpesien asiointi on nykyisellään monikanavaista, manuaalista ja viranomaisyksiköittäin hajautunutta. Sähköinen asiointi sujuvoittaa asioiden hoitamista ja palvelualustalla pystytään edistämään kuolinpesän hallintoon liittyvää digitaalista hallinnointia sekä vähentämään omaisille kohdistuvaa kuolinpesän hallintoon liittyvää taakkaa. Lisäksi alustan avulla pystytään tehostamaan viranomaisten välistä tiedonkulkua. Juristiliitto katsoo, että Verohallinnon OmaVero-asiointipalvelu on luonteva vaihtoehto palvelualustan sijainnille, koska asiointipalvelu on lähtökohtaisesti tuttu.

Juristiliitto kuitenkin korostaa, että OmaVeroon rakennettava palvelualusta on ainoastaan tekninen asiointi- ja asiakirjalaatimialusta, eikä oikeudellisen neuvonnan korvike. Tämä korostaa tarvetta kuvata selkeästi muun muassa palvelun käyttöä ohjaavat sisällöt, oikeusturvaan liittyvät kysymykset sekä käyttäjän vastuut. On myös ennakoitavissa, että julkiseen asiointipalveluun sijoittuva alusta lisää neuvontatarvetta ja viranomaisille tulevia yhteydenottoja, mihin tulee varautua resursoinnissa.

Vaikka lähtökohtaisesti palvelualusta ja sähköisen asioinnin mahdollistaminen onkin positiivinen uudistus, on tärkeää muistaa, ettei kaikilla ole tosiasiallista mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja esimerkiksi vahvan tunnistautumisen tai oman toimintakyvyn puuttumisen vuoksi. Tämä voi vaarantaa yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien toteutumisen. Esimerkiksi kaikilla vammaisilla henkilöillä ei ole vahvan tunnistautumisen välineitä, eikä tunnistautumista ole aina mahdollista käyttää avustettuna. Vahvaan tunnistautumiseen perustuva järjestelmä rajaa siten osan väestöstä palvelun ulkopuolelle. Palvelualustan käyttö edellyttää lisäksi esteettömyys- ja saavutettavuusvaatimusten täyttymistä sekä mahdollisuutta hyödyntää apuvälineitä, kuten ruudunlukijoita. Nämä yhdenvertaisuutta tukevat näkökohdat on otettava huomioon teknisiä ratkaisuja suunniteltaessa. Juristiliitto katsoo, ettei näitä seikkoja ole arvioitu muistion vaikutusarvioinnissa riittävällä tavalla.

Juristiliitto pitää välttämättömänä, että palvelualustan rinnalla säilyy pysyvässä asiointikanavana myös paperiasioinnin mahdollisuus eikä se jää vain määräaikaiseksi siirtymäratkaisuksi. Kyse on keskeisesti oikeusturvaan ja yhdenvertaisuuteen liittyvästä kysymyksestä.

2.1 Osakastietojen muodostaminen (4 §, ks. myös 5.1 Muut toteuttamisvaihtoehdot; Kuolinpesän osakasrekisterin tietojen muodostaminen)

Lausuntonne:

Sähköisen osakasrekisterin automaattinen muodostuminen on kannatettava ehdotus. Sen onnistuminen on ratkaisevaa sille, muuttuuko kuolinpesien asiointi käytännössä aidosti sujuvammaksi.

Juristiliitto pitää hyvänä sitä, että osakasrekisteri muodostetaan automaattisesti väestötietojärjestelmän ja kirkollisten lähteiden perusteella. Samalla on kuitenkin kiinnitettävä huomiota osakastietojen laatuun sekä rekisteriin merkittyjen tietojen oikaisu- ja korjausmenettelyihin, erityisesti tilanteissa, joissa järjestelmissä olevat tiedot ovat puutteellisia. Huomioon on otettava myös tapaukset, joissa Suomessa syntyneet henkilöt ovat asuneet pitkään ulkomailla tai kuolinpesän osakkaat ovat syntyneet ulkomailla. Virheiden korjaamista ja tietojen oikaisua koskevan prosessin tulee olla selkeä, käyttäjälle helppo ja riittävän nopea.

2.2 Rekisterin tietosisältö (5 §)

Lausuntonne:

Juristiliitto pitää tietosisältöä koskevaa sääntelyä lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisena. Juristiliitto kuitenkin muistuttaa, että yhteyshenkilön tietojen julkisuus voi aiheuttaa riskejä ja voi pahimmillaan altistaa henkilön järjestelmälliselle häirinnälle. Juristiliitto kehottaa harkitsemaan jatkovalmistelussa, tulisiko yhteyshenkilön tietojen suojaaminen olla poikkeuksellisesti mahdollista, jos siihen on perusteltu syy, esimerkiksi tilanteessa, jossa yhteyshenkilö on erityisen haavoittuvassa asemassa.

2.3 Kuolinpesän ilmoittajan ja yhteyshenkilön vastuut ja velvollisuudet (8, 9 ja 15 §)

Lausuntonne:

-

2.4 Osakasrekisterin tietojen vakuuttaminen oikeaksi (11 ja 12 §, ks. myös 5.1 Muut toteuttamisvaihtoehdot; Osakasluettelon oikeaksi vakuuttaminen ennen ja jälkeen perunkirjoituksen)

Lausuntonne:

Juristiliitto katsoo, että mahdollisuus oikeaksi vakuuttamiseen on hyvä, ja se voi vähentää kuolinpesän hallinnollista taakkaa ja kustannuksia sekä lisätä sidosryhmien luottamusta tietojen oikeellisuuteen ja luotettavuuteen. Prosessin on kuitenkin oltava nopea ja kustannustehokas. Lisäksi osakaspiiriä koskevissa muutostilanteissa tulee olla mahdollisuus päivittää tiedot ja antaa uusi vakuutus joustavasti ja viivytyksettä, jos se on tarpeen esimerkiksi omaisuuden myynnin tai muiden toimien vuoksi.

2.5 Osakasrekisterin tietojen julkinen luotettavuus (14 §, ks. myös 5.1 Muut toteuttamisvaihtoehdot; Kuolinpesän osakasrekisterin julkinen luotettavuus vakituisesti ulkomaille muuttaneiden osalta)

Lausuntonne:

Osakasrekisterin tietojen julkisen luotettavuuden rajat tilanteessa, jossa tietoja ei muuteta tai täydennetä, ovat selkeät. Juristiliitto kuitenkin kehottaa harkitsemaan jatkovalmistelussa esitöiden täydentämistä kuvauksilla tilanteista, joissa tietoja voitaisiin lisätä tai täsmentää ilman, että julkinen luotettavuus vaarantuu. Tämä koskee tilanteita, joissa rekisteriin lisätään tai täsmennetään sellaisia tietoja, joilla ei ole vaikutusta osakkuusasemaan tai sen perusteisiin.

2.6 Tietojen päivittäminen, säilyttäminen ja poistaminen (16 §, ks. myös 5.1 Muut toteuttamisvaihtoehdot; Kuolinpesän osakasrekisterin tietojen pysyvä säilyttäminen)

Lausuntonne:

-

2.7 Tietojen luovuttamisen edellytykset (17-32 §)

Lausuntonne:

-

2.8 Muut huomiot

Lausuntonne:

-

3.1 Perintöveroilmoitus ja perukirja (25, 28, 29, 29 a §)

Lausuntonne:

-

3.2 Esitiedot (26 §)

Lausuntonne:

Juristiliitto pitää hyvänä ehdotusta palvelualustalla käytettävissä olevista esitiedoista. On kuitenkin tärkeää, että palvelussa avataan sen käyttäjälle palvelun tietolähteet ja käyttäjän vastuut tietojen tarkastamisessa.

3.3 Muistiinpanot (28 b §)

Lausuntonne:

-

3.4 Muita ehdotuksia

Lausuntonne:

-

4. Laki hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Lausuntonne:

-

5. Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 1 ja 13 §:n muuttamisesta

Lausuntonne:

-

6. Laki verotusmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Lausuntonne:

-

7. Laki perintökaaren 20 luvun muuttamisesta

Lausuntonne:

Juristiliitto pitää hyvänä perunkirjoituksen toimittamisen määräajan pidentämistä nykyisestä kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen. Nykyinen määräaika on käytännön työssä osoittautunut liian lyhyeksi, ja määräajan pidennystä on jouduttu hakemaan toistuvasti. Vaikka osakasrekisterin automaattinen muodostuminen nopeuttaa perukirjan laadintaa, pidennetty määräaika on tervetullut. Muutos vähentäisi myös Verohallinnolle tehtäviä määräajan pidennyshakemuksia.

Lisäksi Juristiliitto pitää kannatettavana esitystä mahdollisuudesta osallistua perunkirjoitukseen tietoliikenneyhteyden avulla. Olennaista on kuitenkin turvata osakkaiden yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet ehdotetulla tavalla.

8. Laki ulosottokaaren muuttamisesta

Lausuntonne:

-

9. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuksista annetun lain muuttamisesta

Lausuntonne:

-

10. Pääasialliset vaikutukset

Lausuntonne vaikutusten arviointeihin:

Juristiliitto huomauttaa, että uudistuksen pääasialliset vaikutukset on tähän mennessä arvioitu pääosin positiivisina, eikä mahdollisia haasteita ole otettu riittävästi huomioon. Muistion vaikutusarviointi esimerkiksi vammaisiin, ikäihmisiin sekä henkilöihin, joilla ei ole käytettävissään vahvan tunnistamisen välineitä, on puutteellinen.

Juristiliitto toteaa, että ehdotuksella saattaa olla kasvava vaikutus hallinto-oikeuksiin tehtyjen valitusten määrään, mutta ymmärtää, että tämän arviointi on tässä vaiheessa haasteellista. Juristiliitto kehottaakin seuraamaan valitusten määrän kehitystä lainsäädännön voimaantulon ja järjestelmän käyttöönoton jälkeen sekä varautumaan mahdollisten lisäresurssitarpeiden kattamiseen hallinto-oikeuksissa.

Lisäksi Juristiliitto muistuttaa, että julkiseen talouteen sekä esimerkiksi Digi- ja väestötietovirastoon ja Verohallintoon kohdistuvat nettosäästöt perustuvat erityisesti toimivaan automaatioon. Säästöjen toteutumiseksi onkin olennaista varmistaa viranomaisten ja muiden toimijoiden rajapintojen ja vahvistuspalvelujen toimivuus sekä käyttäjäystävällisyys.

11. Muut huomiot

Lausuntonne työryhmämietinnön muihin osioihin:

Juristiliitto korostaa tarvetta seurata ja arvioida lainsäädännön voimaantulon sekä palvelualustan käyttöönoton vaikutuksia tulevaisuudessa. Arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota muun muassa viranomaisten ja tuomioistuinten resurssitarpeisiin sekä kysymyksiin, jotka liittyvät oikeusturvaan ja sen toteutumiseen.

Lisäksi Juristiliitto kehottaa harkitsemaan, tulisiko palvelualustan toimivuuden parantamiseksi perustaa testamenttirekisteri. Rekisteri olisi merkittävä kehityskohde digitalisaation ja sähköisen asioinnin edistämiseksi. Samalla se turvaisi, että testamentti saadaan viivytyksettä kaikkien kuolinpesän osakkaiden tietoon.

12. Yleiset huomiot työryhmämietinnöstä

Yleiset huomionne työryhmämietinnöstä:

Juristiliitto pitää uudistusta ja työryhmämietinnössä olevia ehdotuksia asioinnin sujuvoittamisesta, oikeusvarmuuden lisäämisestä ja automaation mahdollistamisesta lähtökohtaisesti myönteisenä ja näiden kehittämistä tärkeänä.

Uudistuksessa tulee kuitenkin huomioida myös henkilöt, joille digitaalisten alustojen käyttö on vaikeaa tai mahdotonta. Tämä voidaan ensisijaisesti turvata tarjoamalla pysyvä paperinen rinnakkaisjärjestelmä asiointiin. Lisäksi palvelualustan saavutettavuuteen ja käytettävyyteen liittyvät kysymykset tulee arvioida ja korjata mahdollisimman etupainotteisesti.

Tärkeää on myös varmistaa palvelun tietosuoja sekä palvelussa olevien tietojen luovutusedellytysten tarkka raja. Lisäksi palvelun prosessien tulee olla selkeät ja riittävän resursoidut.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry